

גילנות ומתח בין-דורי בעידן הקורונה – מאמר דעה

ליאת איילון²

בזמן כתיבת שורות אלה הושפעו מהתפרצות הקורונה או בשמה המדעי, COVID-19, 203 מדינות וטריטוריות (Worldometer, 2020b). אין ספק שגיל מבוגר הוא גורם סיכון לתמותה מקורונה. יחד עם זאת, יש דיווחים על אנשים בני מאה, פחות או יותר, שהחלימו מהמחלה ועל מבוגרים צעירים יותר שלא. יתר על כן, קבוצות הגיל החולות במחלה מורכבות מרוב של מבוגרים צעירים יותר ולא מזקנים. לכן גיל בלבד אינו קריטריון מספק לחיזוי ההשפעה הרפואית הישירה של ההתפרצות (Worldometer, 2020a).

עם זאת, גיל כרונולוגי הוא גורם מרכזי בתגובה החברתית להתפרצות הקורונה ברחבי העולם. התפרצות הקורונה הוצגה, הן בקרב אנשי מדיניות והן בתקשורת ובחברה בכלל, כ"בעיית הזקנים", ובשיח הציבורי קודמה חלוקה ברורה של גילאים, המפרידה בין צעירים לזקנים (Ayalon et al., 2020). בישראל הצהיר שר הביטחון, נפתלי בנט, ש"התובנה החשובה ביותר [...] היא להפריד בין זקנים לצעירים. קוקטייל השילוב הקטלני ביותר הוא כאשר סבתא פוגשת את נכדה ומחבקת אותו". הצהרה זו הבהירה במפורש שיש להפריד בין הדורות, והציגה את הקשר הבין-דורי כבעיה הכבדה ביותר. לאור אותו בידול הייתה התגובה הראשונה של בוריס ג'ונסון, ראש ממשלת בריטניה להתפרצות הקורונה: "עסקים כרגיל". באותה נשימה הוא הציע לזקנים בני 70 ומעלה לבודד את עצמם במשך ארבעה חודשים, בעוד כל האחרים ימשיכו בשגרת החיים. גם מדינות אחרות נקטו גישה דומה, והדגישו את חשיבות הבידוד החברתי של הזקנים, ולא של כלל האוכלוסייה. גישה זו קיבלה בתוכה את המחשבה שזקנים חיים על כספי הפנסיה שלהם, ולכן נמוך הסיכוי שיחוו

1 פורסם לראשונה בכתב העת *International Psychogeriatrics*. תורגם מאנגלית: Ayalon, L. (2020). There is nothing new under the sun: Ageism and intergenerational tension in the age of the COVID-19 outbreak. *International Psychogeriatrics*, 1-11.

2 בית הספר לעבודה סוציאלית על שם לואיס וגבי וויספלד, מרכז האימפקט לחקר הזקנה והגילנות, אוניברסיטת בר אילן.

השלכות כלכליות מרחיקות לכת בעקבות הבידוד החברתי. יתר על כן, זקנים כבר "חיו את חייהם", ועכשיו הגיע זמנם לפרוש.

אלה הם מסרים גילניים, מכיוון שהעדשה היחידה שהם מתבוננים דרכה היא הגיל הכרונולוגי, ואוטומטית הם מייחסים לגיל מבוגר פגיעות, תלות ותרומה מוגבלת. ראייה זו מתעלמת מהמגוון המאפיין במיוחד את הגיל מבוגר, ומשטחת לקבוצה הומוגנית את כל האנשים מעל גיל מסוים. ממחקרים קודמים אנו יודעים שכשאומרים לאנשים שהם פגיעים, חסרי יכולת, לא כשירים, זה פוגע בביצועיהם ומשפיע על בריאותם ועל רווחתם (Levy, 2003). יתרה מזאת, לאופן חשיבתם של אנשים על הזדקנותם יש זיקה הדוקה לסיכויי התחלואה והתמותה שלהם – אנשים הרואים את הזדקנותם במבט שלילי נוטים לסבול ממגוון ליקויי בריאות ונפש ואף למות מוקדם יותר מאלה שמבטם על הזדקנותם חיובי יותר (Levy & Myers, 2005).

ההבחנה בין צעירים לזקנים וההצגה של זקנים כקבוצת הסיכון העיקרית השרו על הצעירים את התחושה שהם חסינים מפני המחלה, ש"זו לא המחלה שלהם". בארצות הברית, בגרמניה ובמדינות אחרות חגגו צעירים את התפרצות הקורונה במסיבות קורונה. במדינות אלה הפך פופולרי ההאשטאג #Boomerremover, והדגיש את המרחק ההולך וגדל בין הדורות, המתבטא בין היתר במספר הטוויטים הגילניים (Garfin, Silver, & Holman, 2020).

המעבר מתיג הזקנים והצעירים כשתי קבוצות נפרדות להקרבת הזקנים לטובת החברה היה מהיר. בישראל הצהיר מנכ"ל משרד הבריאות בעבר ש"עבור מעט מאוד אנשים, שתוחלת החיים הצפויה שלהם אינה גבוהה במיוחד, לא הורסים מדינה". וכדי לחדד הוא אמר שעל המדינה "להקריב את האנשים האלה". מסרים דומים הושמעו באזורים אחרים בעולם. בארצות הברית, למשל, אמר סגן מושל טקסס, דן פטריק, שהוא מעדיף למות מאשר לפגוע בכלכלה האמריקנית והוסיף ש"הרבה סבים וסבתות יסכימו איתי". הצהרות אלה מתיישבות עם מחקרים קודמים שגילו שמצפים מזקנים לוותר על מקומם לטובת הדורות הצעירים (North & Fiske, 2013).

איומים המייצגים מחלוקות בנוגע לנכסים חומריים קורים, כשהמשאבים מצטמצמים (Stephan & Stephan, 2017). עם ההשפעה ההולכת והגוברת של המגפה, הפך היקף הטיפול הרפואי לסוגיה המרכזית שמדינות מסוימות, כמו איטליה למשל, מתמודדות עימה. אלה רואות בגיל הכרונולוגי קריטריון להקצאת הטיפול. לדוגמה: המכללה האיטלקית להרדמה פרסמה הצהרה שייתכן שיידרש להשית מגבלת גיל על קבלת טיפול נמרץ, כדי לחסוך משאבים לטובת אנשים שהסיכוי שלהם לשרוד גבוה יותר או שנתרו להם יותר שנות חיים (Vergano et al., 2020). בדומה, בספרד, שנפגעה קשה מהנגיף, ננטשו מספר זקנים למות לבדם במיטותיהם, אחרי שצוות הטיפול שלהם ברח. גם זו תוצאה ישירה של הקצאת הטיפול הרפואי לפי גיל והתפיסה של זקנים כפחותי ערך וכנטל על הכלכלה ועל מערכת הבריאות.

מה אפשר לעשות אחרת?

אין להשתמש בגיל הכרונולוגי להקצאת מוצרים ושירותים, וגיל לא אמור להיות קריטריון יחיד לקביעת פגיעות, פרוגנוזה או אפשרויות הטיפול באנשים. בגיל הזקנה יש שונות גבוהה, וככל שמזדקנים, היא הולכת וגדלה. יש להכיר בכך ולהנחות בהתאם את התגובה להתפרצות הקורונה. אין לבסס את החלטות הנוגעות להקצאת טיפול רפואי על גיל כרונולוגי בלבד, וודאי אין לזהות אוטומטית את הזקנה עם פגיעות ותלות.

השפה המפלגת של "אנחנו" ו"הם" או צעירים וזקנים מפצלת חברות ומשפיעה באופן זדוני, לא רק על זקנים, אלא גם על צעירים ועל המרקם החברתי השברירי שלנו. עלינו להימנע משימוש במונח כמו "התרחקות חברתית" ולהחליפו במונח הנייטרלי יותר "התרחקות פיזית". זה האחרון אומר שאף שלטובת ביטחוננו יש להימנע ככל האפשר ממגע גופני, הרי לטובת אותו ביטחון חשוב לשמור על קשר חברתי ואף לחזק אותו. למעשה הון חברתי, ובתוכו קשר בין-דורי, הוא נכס מרכזי במצבי חירום, והיעדרו הופך אנשים זקנים לפגיעים במיוחד.

לבסוף, האנשים הפגיעים ביותר בחברה שלנו, ובהם זקנים במוסדות סיעודיים ואנשים עם לקויות פיזיות וקוגניטיביות קשות, מתמודדים עם איומים כבדי משקל על האוטונומיה שלהם, לא רק בשל ההתפרצות הנוכחית. חובתנו להבטיח שלא תיפגע האוטונומיה של הפגיעים ביותר בחברה ושקולם יישמע. אין לפגוע בזכויותיהם של אנשים זקנים, ואין להקצות זכויות אדם באופן דיפרנציאלי על בסיס גיל כרונולוגי (United Nations Human Rights-Office of the High Commissioner, 2020).

מקורות

- Ayalon, L., Chasteen, A., Diehl, M., Levy, B., Neupert, S. D., Rothermund, K., & Wahl, H. W. (2020). Aging in times of the COVID-19 pandemic: Avoiding ageism and fostering intergenerational solidarity. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*.
<https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa051>
- Garfin, D. R., Silver, R. C., & Holman, E. A. (2020). The novel coronavirus (COVID-2019) outbreak: Amplification of public health consequences by media exposure. *Health Psychology, 39*(5), 355-357.
- Levy, B. R. (2003). Mind matters: Cognitive and physical effects of aging self-stereotypes. *The Journals of Gerontology: Series B, 58*(4), 203-211.
- Levy, B. R. & Myers, L. M. (2005). Relationship between respiratory mortality and self-perceptions of aging. *Psychology & Health, 20*(5), 553-564.

- North, M. S. & Fiske, S. T. (2013). A prescriptive intergenerational-tension ageism scale: Succession, identity, and consumption (SIC). *Psychological Assessment*, 25(3), 706-713.
- Stephan, W. G. & Stephan, C. W. (2017). Intergroup Threat Theory. In Y.Y. Kim (Ed.), *The International Encyclopedia of Intercultural Communication*.
doi:10.1002/9781118783665.ieicc0162
- United Nations Human rights – Office of the High Commissioner (2020). “Unacceptable” – UN expert urges better protection of older persons facing the highest risk of the COVID-19 pandemic.
<https://www.aljazeera.com/news/2020/03/germany-authorities-crack-corona-parties-200319205701825.html>
- Vergano, M., Bertolini, G., Giannini, A., Giuseppe, G., Livigni, S., Mistraretti, G., & Petrini, F. (2020). Raccomandazioni di etica clinica per l’ammissione a trattamenti intensivi e per la loro sospensione, in condizioni eccezionali di squilibrio tra necessità e risorse disponibili. SIAARTI 2020.
<http://www.siaarti.it/SiteAssets/News/COVID19%20-%20documenti%20SIAARTI/SIAARTI%20-%20Covid19%20-%20Raccomandazioni%20di%20etica%20clinica.pdf>
- Worldometer. (2020a). Age, sex, existing conditions of COVID-19 cases and deaths.
<https://www.worldometers.info/coronavirus/coronavirus-age-sex-demographics>
- Worldometer. (2020b). Countries where COVID-19 has spread.
<https://www.worldometers.info/coronavirus/countries-where-coronavirus-has-spread>